

AGENCIJA ZA
AUDIOVIZUELNE
MEDIJSKE USLUGE

A N A L I Z A
VIDLJIVOST ŽENA I MUŠKARACA U
CENTRALNIM INFORMATIVNIM
EMISIJAMA NACIONALNIH TELEVIZIJA
(jun 2024.)

Podgorica, januar 2025. godine

Crna Gora
AGENCIJA ZA AUDIOVIZUELNE MEDIJSKE USLUGE

Broj: 04-633/25-49/1
Podgorica, 21.01.2025.godine

I Uvod

Rodna ravnopravnost je sastavni dio korpusa ljudskih prava i ujedno neophodan uslov za njegovo puno uživanje. Ravnopravno učešće žena i muškaraca u društvu je jedna od karakteristika demokratskog društva, jer su demokratija i rodna ravnopravnost međuzavisni i međusobno se pojačavaju. Postizanje rodne ravnopravnosti je preduslov za postizanje socijalne pravde.

Uključivanje žena i muškaraca, uz poštovanje jednakih prava i mogućnosti, je suštinski uslov za razvoj i jačanje demokratskog društva, demokratskog upravljanja i donošenje kvalitetnih odluka. Rodna ravnopravnost se ostvaruje kroz jednaku vidljivost, osnaživanje, odgovornost i učešće i žena i muškaraca u svim sferama javnog života, uključujući i medije.

Mediji imaju značajan uticaj i mogućnost da oblikuju javno mnjenje, percepcije, ideje, stavove i ponašanje društva, te usvajanje određenog sistema vrijednosti. U modernim društvima imaju ogroman potencijal za društvene promjene i mogućnost da u sklopu toga promovišu i štite osnovna prava i slobode žena, kao i da doprinesu njihovom unapređenju. Mediji mogu ili da ograničavaju ili da ubrzavaju promjene koje obezbjeđuju rodnu ravnopravnost. Jer, nejednakosti u društvu se reprodukuju u medijima. Ovo je posebno tačno u pogledu nedovoljne zastupljenosti žena u vlasništvu nad medijima, u proizvodnji informacija i novinarstvu, u redakcijama i na rukovodećim mjestima. Još je očiglednije što se tiče stepena vidljivosti žena, kako u pogledu kvaliteta tako i kvantiteta, u medijskim sadržajima, zbog rijetkog/rjeđeg uključivanja žena kao stručnjaka i relativnog odsustva ženskih stavova i mišljenja u medijima.

Promocija i poštovanje rodne ravnopravnosti treba da bude u osnovi i protkana kroz sve sfere funkcionisanja profesionalnih, nezavisnih, nepristrasnih i odgovornih medija koji proaktivno treba da doprinese ostvarivanju jednakosti u društvu, a samim tim i unapređenju politike rodne ravnopravnosti.

Zato je uloga medija da ukažu na nejednakosti sa kojima se suočavaju žene i muškarci i svojim radom daju doprinos eliminaciji rodni uloga i stereotipa u medijskim sadržajima. Ipak, rodna ravnopravnost nije isključiva odgovornost medija, već društva u cijelini i podrazumijeva jednaku vidljivost, osnaživanje, odgovornost i učešće žena i muškaraca, kao i lica drugačijih rodni identiteta, u svim oblastima društvenog života. Prisutnost ženskih, odnosno muških lica, glasova i karaktera u audiovizuelnim medijima ima značajan uticaj na doživljaj i kreiranje vrijednosti, stavova i ponašanja gledateljki i gledalaca koje se tiču roda i rodno stereotipnih obrazaca.

Prema Analizi¹ koju je Agencija sprovela 2021. godine, u novinarskoj profesiji, dominantno su radile žene. One su proizvele gotovo 72% objavljenih informacija. Žene su i urednice i češće se javljaju kao prepoznatljiva lica (voditeljke) centralnih informativnih emisija u odnosu na muškarce. Razlika u zastupljenosti

¹ Analiza vidljivosti žena i muškaraca i upotrebe rodni jezika u centralnim informativnim emisijama nacionalnih emitera (br. 02-277 od 08.03.2021.g.) <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2021/03/Analiza-vidljivosti-zena-i-muskaraca-mart-2021.pdf>

žena i muškaraca pokazala se prilikom upoređivanja broja sagovornica/sagovornika u emisijama, samo 23% čine izjave uzete od žena.

Ovaj dokument predstavlja nastavak aktivnosti u vezi sa postizanjem i promovisanjem rodne ravnopravnosti i uravnotežene rodne zastupljenosti u medijskom sektoru.

II Zakonski okvir

Ustav Crne Gore, garantuje zaštitu ljudskih prava i sloboda, promovise zabranu izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kom osnovu, te proklamuje zabranu diskriminacije.

Članom 1 Zakona o rodnoj ravnopravnosti² Crna Gora je uredila način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, u skladu sa međunarodnim aktima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca, kao i lica drugačijih rodnih identiteta u svim oblastima društvenog života. Članom 2 ovog Zakona je propisano da rodna ravnopravnost podrazumijeva ravnopravno učešće žena i muškaraca, kao i lica drukčijih rodnih identiteta u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada.

Član 2 Zakona o zabrani diskriminacije³ zabranjuje svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu. On definiše diskriminaciju kao svako pravno ili faktičko pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na različitim osnovima, koja uključuju, između ostalog pol, promjenu pola, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama, kao i pretpostavci o pripadnosti nekoj grupi ili drugim ličnim svojstvima.

Sredinom 2024. godine došlo je do promjene zakonskog okvira usvajanjem novih ključnih zakona u oblasti medija. Upoređivanjem normi koje se odnose na zabranu diskriminacije po različitim osnovima, može se zaključiti da nova zakonska rješenja obezbjeđuju iste garancije zaštite od diskriminacije po bilo kom osnovu.

Član 36 Zakona o medijima⁴ iz 2020. godine (koji je važio do 18. juna 2024. godine), propisivao je da je zabranjeno objavljivanje informacija u medijima kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog, između ostalog, njihovog ličnog svojstva. Zakon o medijima⁵ iz 2024. godine (stupio na snagu 19. juna 2024. godine), u članu 49, propisano je da medij ne smije širiti, podsticati ili pravdati nasilje, mržnju ili diskriminaciju po različitim osnovama, među kojima su pol, rod, bračni ili porodični status, rodni identitet, seksualna orijentacija i/ili interseksualna karakteristika, kao i po osnovu stvarnih ili pretpostavljenih ličnih svojstava.

Član 48 Zakona o elektronskim medijima⁶ (koji je važio do 18. juna 2024. godine) propisivao je da se AVM uslugom ne smije podsticati, omogućavati podsticanje ili širiti mržnja ili diskriminacija po različitim osnovama, uključujući pol, bračni ili porodični status, rodni identitet i polnu orijentaciju. Zakon o AVM uslugama⁷ iz 2024. godine (stupio na snagu 19. juna 2024. godine), u članu 15, propisano je da se AVM uslugom ne smije podsticati nasilje, mržnja, netrpeljivost ili diskriminacija po različitim osnovama, uključujući

² „Sl. list RCG“, br. 46/07, „Sl. list CG“, br. 73/10, 40/11, 35/15.

³ „Sl. list CG“, br. 46/10, 40/11, 18/14, 42/17.

⁴ „Sl. list CG“, br. 82/20.

⁵ „Sl. list CG“, br. 54/24.

⁶ „Sl. list CG“, br. 46/10, 40/11, 53/11, 6/13, 55/16, 92/17, 82/20.

⁷ „Sl. list CG“, br. 54/24.

pol, rod, bračni ili porodični status, rodni identitet, seksualna orijentacija i/ili interseksualna karakteristika, kao i po osnovu stvarnih ili pretpostavljenih ličnih svojstava.

Prilikom sagledavanja doprinosa emitera poštovanju i promociji rodne ravnopravnosti, treba imati u vidu i odredbe podzakonskih akata kojima se bliže reguliše ostvarivanje ovih obaveza u radu elektronskih medija. Tako je članom 17 Pravilnika o programskim standardima u elektronskim medijima⁸ (koji je važio do 28. decembra 2024. godine) bilo propisano da programski sadržaji elektronskih medija ne smiju biti usmjereni na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje. Takođe je bilo propisano da je u programima elektronskih medija zabranjeno emitovanje programskih sadržaja kojim se potencira pripadnost etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti kao obliku diskriminacije prema njima. Bilo je propisano i da su elektronski mediji dužni da izbjegavaju korišćenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Pravilnikom o programskim standardima u radijskim i televizijskim programima⁹, koji je stupio na snagu 28. decembra 2024. godine, posebno je definisano diskriminatorno postupanje kao svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica, ili sa njima povezana lica, na otvoren ili prikriven način, a koje se zasniva na njihovim stvarnim ili pretpostavljenim ličnim svojstvima (npr. rasa, boja kože, državljanstvo, nacionalna pripadnost ili etničko porijeklo, jezik, vjersko ili političko ubjeđenje, pol, rodni identitet, seksualna orijentacija, imovinsko stanje, genetske osobine, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni i porodični status, osuđivanost, starosna dob, izgled i dr.). Pored toga, u članu 11 ovog Pravilnika je propisano da programski sadržaji radijskih i televizijskih programa ne smiju omogućavati promovisanje ili opravdavanje govora mržnje ili diskriminatornog postupanja, ili na drugi način opravdavati kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina. Takođe je zabranjeno emitovanje programskih sadržaja kojima se potencira pripadnost određenoj grupi, opredjeljenje, stvarno ili pretpostavljeno lično svojstvo, kao oblik diskriminacije prema njima. Pored toga, i ovim pravilnikom je propisano da je emiter dužan da izbjegava korišćenje uvredljivih termina koji bi se mogli povezati sa određenom društvenom grupom.

Ova Analiza se bazira na podacima o emitovanim centralnim informativnim emisijama programa sa nacionalnim pokrivanjem, u vrijeme kada su na snazi bili Zakon o elektronskim medijima, Zakon o medijima i Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima koji su prestali da važe stupanjem na snagu novih zakonskih rješenja (jun 2024. godine), odnosno novog Pravilnika (decembar 2024. godine).

⁸ „Sl. list CG“, br. 35/11, 7/16, 8/19, 51/24.

⁹ „Sl. list CG“, br. 121/24.

III Metodološki okvir

Za potrebe analize „Vidljivost žena i muškaraca u centralnim informativnim emisijama nacionalnih televizija“, u periodu od 3. do 9. juna 2024. godine, analizirane su centralne informativne emisije sedam televizijskih programa sa nacionalnim pokrivanjem i to: Prvi program Televizije Crne Gore (TVCG 1), Televizija Vijesti, Prva TV, TV Nova M, TV E, TV Nikšić i Adria TV.

Iz tehničkih razloga, jedna centralna emisija Televizije Vijesti nije obuhvaćena analizom. Dakle, analizirano je 48 informativnih emisija sastavljenih od 328 jedinica programa (jedinicu programa predstavlja jedan novinarski prilog/vijest).

Analizirane su sljedeće informativne emisije:

- „Dnevnik“ (Prvi program Televizije Crne Gore);
- „Vijesti u pola 7“ (Televizija Vijesti);
- „Žurnal“ (Prva TV);
- „Centralni dnevnik“ (TV Nova M);
- „Info plus“ (Adria TV);
- „24 sata“ (TV E);
- „Vink“ (TV Nikšić).

Primarni cilj analize je utvrđivanje prisustva ženskih, odnosno muških lica, glasova i karaktera, odnosno da utvrdi ko su nosioci (autori/ke), ali i glavni sagovornici u televizijskim vijestima i izabranim tematskim oblastima.

Prilikom analize programskih sadržaja uzet je u obzir samo kvantitativni dio, bez analize sadržaja u kvalitativnom smislu i to prema sljedećim kategorijama:

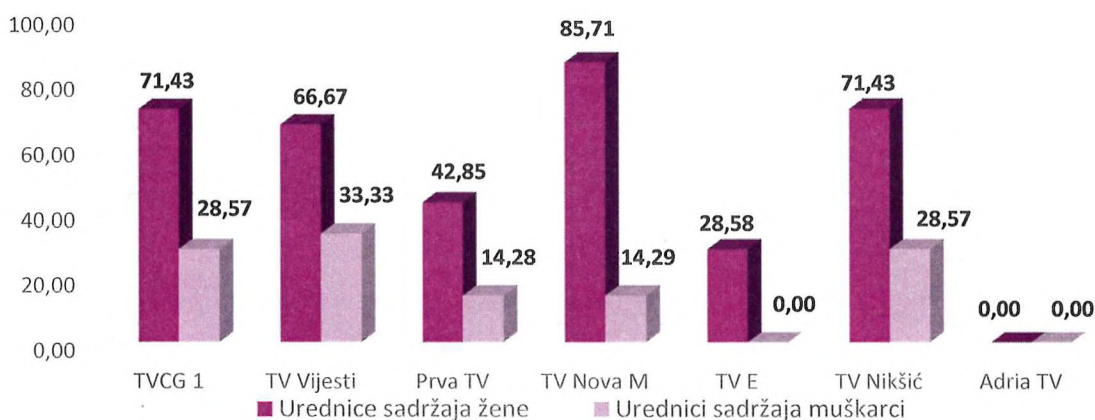
- Broj priloga u informativnoj emisiji;
- Urednik/ica informativne emisije;
- Voditelj/ka u studiju;
- Novinar/ka (autori priloga);
- Novinar/ka (autori priloga), broj priloga po temama;
- Sagovornici/e u priložima;
- Sagovornici/e u priložima, broj priloga po temama.

Rezultati izvedeni na osnovu kvantitativne obrade podataka, dati su u nastavku teksta.

IV Analiza vidljivosti žena i muškaraca

Od posmatrane 33 centralne informativne emisije, žene su bile urednice 25 emisija (75,76%), dok su muškarci bili urednici osam emisija (24,24%).

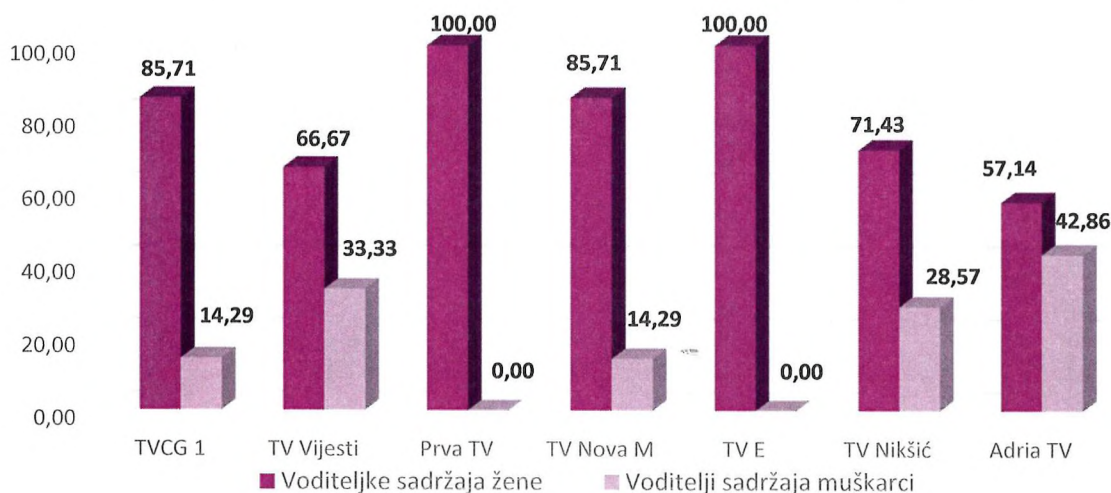
Određeni broj sadržaja, njih 15, nije uzet u razmatranje, iz razloga što nijesu navedeni podaci o urednici/uredniku sadržaja i to: Adria TV (7), Prva TV (3) i TV E (5) sadržaja.

Grafik 1: Urednice/urednici centralnih informativnih emisija (procenat, po emiterima)

U posmatranim centralnim informativnim emisijama, žene su bile voditeljke 39 emisija (81,25%)¹⁰, a muškarci devet emisija (18,75%).

Žene su bile voditeljke svih posmatranih informativnih emisija na programima Prva TV i TV E.

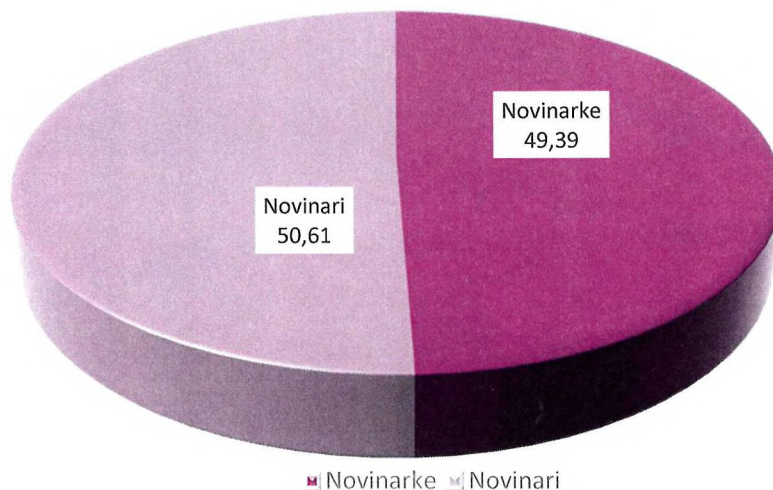

Grafik 2: Voditeljke/voditelji centralnih informativnih emisija (procenat, po emiterima)

Ukupno posmatrano, u 162 (49%)¹¹ od 328 analiziranih priloga autorke su bile novinarke, dok su autori 166 priloga bili novinari.

¹⁰ Prije tri godine, prisustvo žena na voditeljskim pozicijama je bilo 93%.

¹¹ Prije tri godine, novinarke bile autorke 71% priloga.

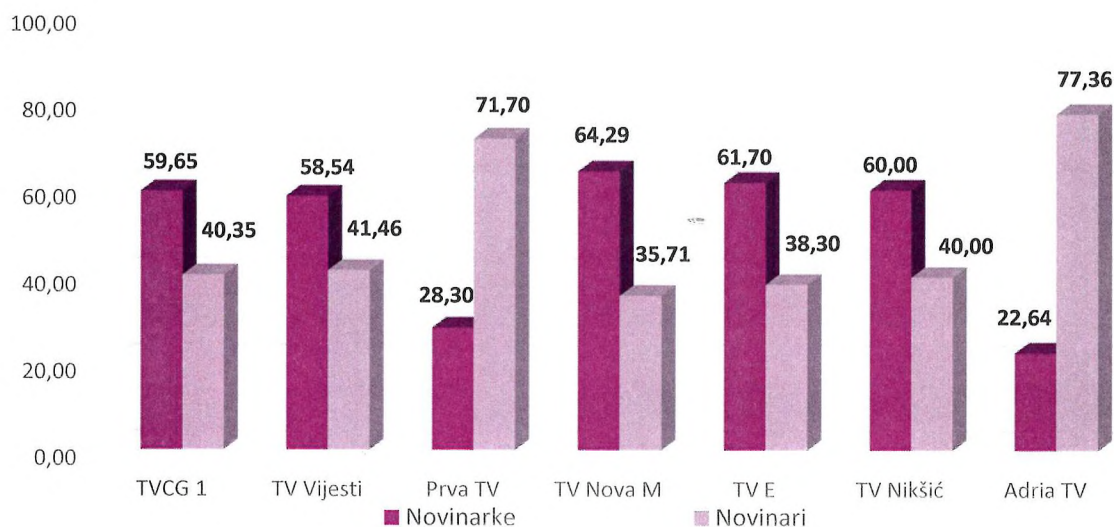

Grafik 3: Novinarke/novinari u posmatranim prilozima (procenat)

Sa druge strane, ukoliko se posmatraju podaci o pojedinim programima, mogu se uočiti značajna odstupanja i neravnomjerna zastupljenost novinara i novinarki u izradi priloga/vijesti.

Razlika je najveća kod Adria TV gdje su, u posmatranom periodu, novinarke proizvele 22,64%, a novinari 77,36% priloga i/ili izvještaja. Potom slijedi Prva TV, gdje su u okviru centralnih informativnih emisija novinarke proizvele 28,30% priloga i izvještaja, a novinari 71,70%.

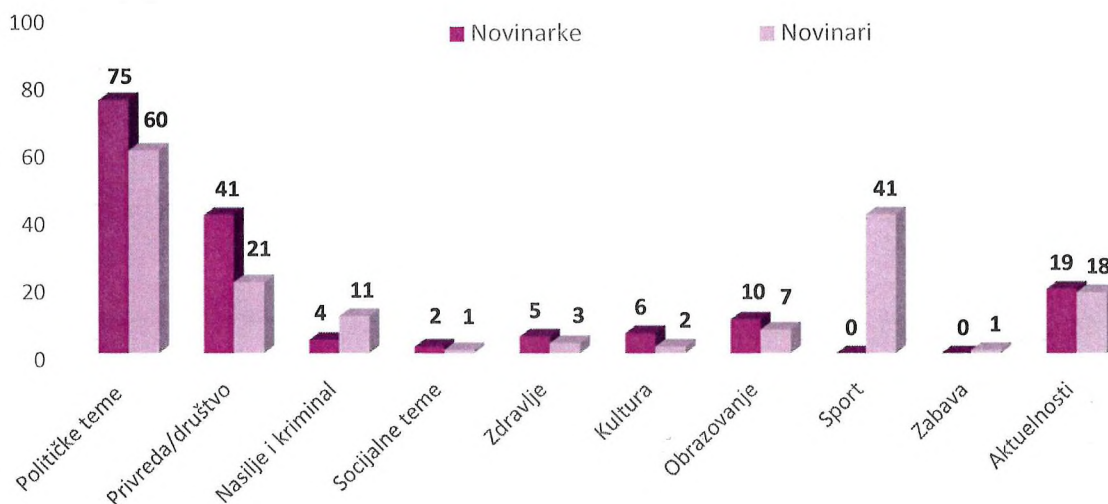
U svim ostalim posmatranim televizijskim programima, novinarke su imale dominantno učešće u obradi vijesti i informacija.

Grafik 4: Novinarke/novinari u posmatranim prilozima (procenat, po emiterima)

Angažovanje novinarki je veće po skoro svim temama koje obuhvataju posmatrane informativne sadržaje. Sport je jedina tematska oblast gdje se bilježi dominantno angažovanje novinara.

Kada su u pitanju informacije koje se odnose na nasilje i kriminal, ukupno 11 priloga i/ili izvještaja je pripremljeno od strane novinara, a svega četiri od strane novinarki.

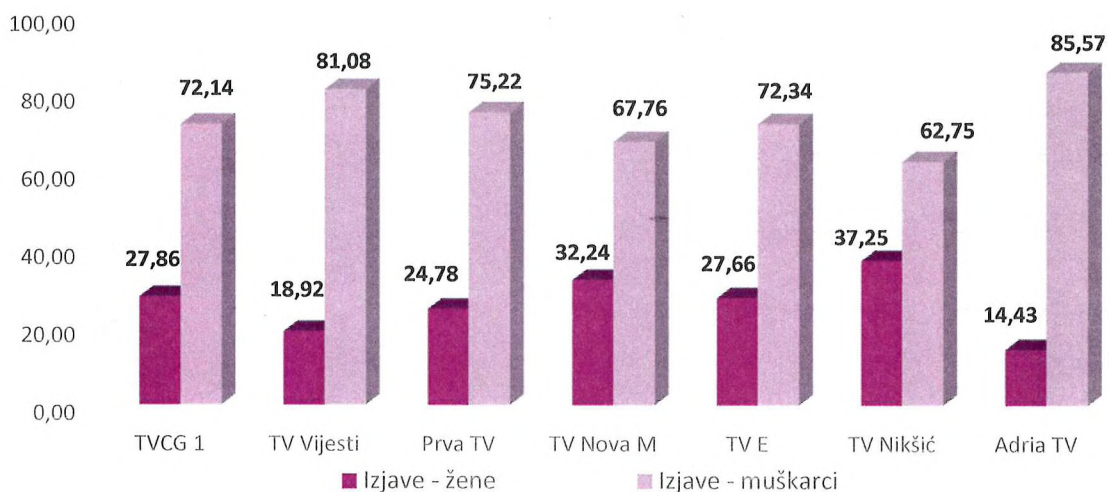

Grafik 5: Novinarke/novinari u posmatranim priložima (broj priloga, po temama)

Sprovedena analiza je pokazala da, i dalje, postoji značajna razlika u zastupljenosti žena i muškarca u centralnim informativnim emisijama kao sagovornika/ca, odnosno relevantnih stručnjaka/inja na određene teme.

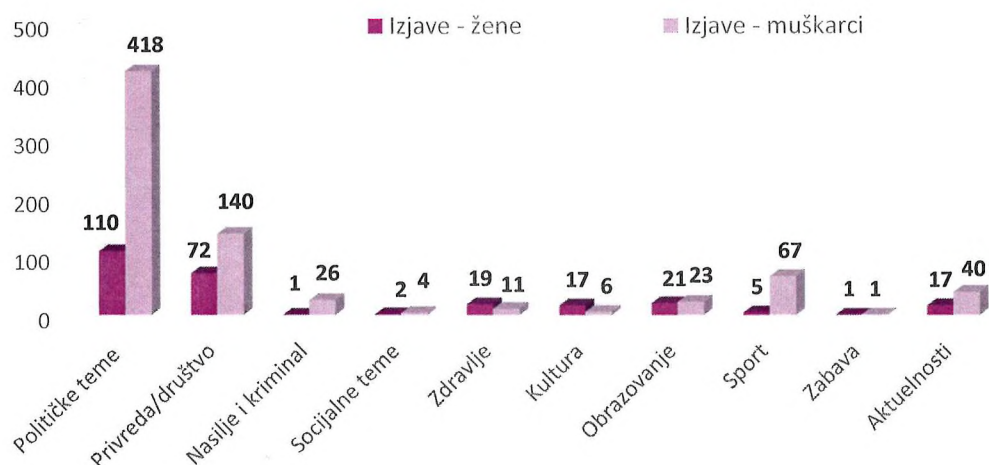
Ukupno posmatrano, od 1001 izjava uzete od relevantnih sagovornica ili sagovornika, na svih sedam posmatranih televizija, samo 265 izjava su uzete od žena (26,47%), dok su muškarci bili relevantni sagovornici u 736 slučajeva (73,53%).

Procenat izjava uzetih od žena je sličan kod svih posmatranih televizija, i kreće se od 14,43% u sadržajima Adria TV do 37,25% u sadržajima TV Nikšić.

Grafik 6: Sagovornice/sagovornici u posmatranim priložima (procenat izjava, po emiterima)

Posmatrano po temama, analiza je pokazala da postoji značajna razlika u izjavama uzetih od žena i muškarca u oblastima kao što su politika, nasilje i kriminal, privreda i društvo, te sport.

Grafik 7: Sagovornice/sagovornici u posmatranim priložima (broj izjava, po temama)

Najznačajnije razlike se mogu uočiti kod priloga posvećenih političkim temama i temama od značaja za privredu/društvo i sport, gdje je višestruko veće učešće muškaraca kao sagovornika. Sa druge strane, žene su donekle zastupljenije u izjavama vezanim za zdravlje i kulturu.

Savremeni mediji su usko povezani sa formiranjem društvenih obrazaca i kulturnih identiteta i mogu uticati na formiranje vrijednosnih stavova i javnog života kroz selekciju i favorizovanje određenih tema, događaja, stavova i vrijednosti. Stoga se od njih očekuje da budu inventivniji i aktivniji i u fokus javnosti samoinicijativno stavljaju pitanja i teme koje se odnose na promociju i ostvarivanje politike rodne ravnopravnosti u svim oblastima.

V Ocjene i zaključci

Načelo rodne ravnopravnosti i nediskriminacije na osnovu roda predmet je više zakonskih propisa u Crnoj Gori. Rodna ravnopravnost predstavlja dio korpusa ljudskih prava i odnosi se na osnaživanje žena, jednaku vidljivost, šanse i mogućnosti za ostvarivanje i napredovanje oba pola, kao i ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca u svim oblastima javnog života, uključujući i medije.

Na ulogu medija u stvaranju ravnopravnog i nediskriminatornog okruženja, između ostalog utiče i prisustvo žena u medijskoj industriji, njihova uloga i uticaj na proizvodnju i distribuciju medijskog sadržaja.

Imajući u vidu rezultate analize, može se zaključiti sljedeće:

- Žene se češće pojavljuju kao urednice programa. Od 33 posmatrane centralne informativne emisije, žene su bile urednice 25 emisija (75,76%). Određeni broj sadržaja, njih 15, nije uzet u razmatranje, iz razloga što nijesu navedeni podaci o urednici/uredniku sadržaja i to: Adria TV (7), Prva TV (3) i TV E (5) sadržaja.
- Kao prepoznatljiva lica (voditelji/ke) centralnih informativnih emisija, žene su zastupljenije u odnosu na muškarce. Od posmatranih 48 centralnih informativnih emisija, žene su bile voditeljke u 39 emisija (81,25%).
- Kada je u pitanju ukupan broj proizvedenih priloga i/ili izvještaja (328), novinarke su bile autorke njih 162, odnosno 49,39%.
- Angažovanje novinarki je veće po, skoro, svim temama koje obuhvataju posmatrani informativni sadržaji. Sport je jedina tematska oblast gdje se bilježi dominantno angažovanje novinara.
- Najveća razlika u zastupljenosti žena i muškarca u centralnim informativnim emisijama pokazala se prilikom upoređivanja broja sagovornica i sagovornika. Od 1001 izjave uzete od relevantnih sagovornica/sagovornika, na svih sedam posmatranih televizija, samo 26,47% su izjave uzete od žena.
- Posmatrano po strukturi sagovornika za različite teme, uočene razlike se ogledaju i u tome što su, za teme kao što su politika, nasilje i kriminal, privreda i društvo, te sport dominantno emitovane izjave muškaraca.

VI Preporuke

- U cilju praćenja vidljivosti i zastupljenosti žena u proizvodnji i realizaciji programskih sadržaja, emiteri bi trebalo da vode računa da u toku sadržaja ili makar tokom njegove objave jasno navode ime i prezime urednika/urednice emisije.
- Kako bi otklonili ili smanjili uočene značajne razlike koje govore o neravnomjernoj zastupljenosti žena ili muškaraca u određenim segmentima proizvodnje ili realizacije programa, emiteri programa sa nacionalnim pokrivanjem (posebno nacionalni javni emiter) bi trebalo da razmotre usvajanje i primjenu pozitivnih mjera za postizanje rodne ravnopravnosti, usvajanjem, realizacijom i izvještavanjem o primjeni Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti.

Pripremile: Bojana Konatar *JK*
Sladana Radonjić *SR*

Odobrila: Jadranka Vojvodić *JV*